Downloaded from UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA)
http://dare.uva.nl/document/363504

File ID	363504
Filename	Nederlandse samenvatting

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	Dissertation
Title	Decency and the market: the ILO's Decent Work Agenda as a moral market boundary
Author	M.L. Biermans
Faculty	Faculty of Economics and Business
Year	2012
Pages	vii, 226
ISBN	978 90 361 0298 8

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:
http://dare.uva.nl/record/417711

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other then for strictly personal, individual use.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (http://dare.uva.nl)

Nederlandse Samenvatting

Markten leiden niet automatisch tot moreel bevorderlijke uitkomsten. Het vellen van een moreel oordeel over marktuitkomsten is in belangrijke mate afhankelijk van de wijze waarop markten zijn ingericht, d.w.z. door de grenzen die bepalen waar en hoe de markt mag werken. Arbeidsnormen en de door de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) in 1999 gelanceerde *Decent Work Agenda* (welke is gebaseerd op de normatieve concepten van de menselijke waardigheid en fatsoen/ *decency*) kunnen worden gezien als vormen van dergelijke marktgrenzen.

Dit proefschrift bespreekt aan de hand van deze agenda de relatie tussen markt en moraal waarbij de focus niet alleen ligt bij de inhoud van de agenda maar ook op de wisselwerking tussen de markt en de twee genoemde normatieve concepten. Met betrekking tot fatsoen (*decency*) wordt het werk van de filosoof Avishai Margalit en diens *De Fatsoenlijke Samenleving* gebruikt voor het evalueren van de *Decent Work Agenda*. Dit onderzoek laat zien dat de agenda niet in staat zal zijn om als een effectieve morele marktgrens te functioneren. Dit is voornamelijk het resultaat van de gehanteerde methode (zoals het conceptualiseren van fatsoen in 'positieve' termen in plaats van vanuit een *ex negativo* aanpak) als ook het gevolg van een algemene weerstand tegen het idee van fatsoen als een evaluatief concept.

Hoofdstuk 1 bevat een overzicht van de dominante theorieën over de wisselwerking tussen markt en samenleving. Eén van deze theorieën, bekent als de *doux-commerce* theorie is gebaseerd op het idee dat de markt een heilzame invloed heeft op de maatschappij: handel leidt tot meer beschaving. Hoewel een overzicht van de gebeurtenissen van de twintigste eeuw genoeg aanleiding geeft om bij deze theorie de nodige vraagtekens te zetten is zij nooit echt verdwenen en steekt de theorie periodiek de kop op in zowel de academische als beleidsmatige omgeving. De analyse in dit hoofdstuk laat echter zien dat de claim dat de markt vanzelf moreel bevorderlijke uikomsten genereert niet houdbaar is. Ook wordt duidelijk dat er behoefte is aan raamwerk waarmee een normatieve evaluatie van de markt kan worden uitgevoerd.

In **hoofdstuk 2** ligt de focus bij een dergelijk raamwerk waarmee de markt in normatief opzicht tegen het licht kan worden gehouden. Uitgangspunt van dit raamwerk van Daniel Finn met als naam 'de morele ecologie van de markt', is dat om een normatieve evaluatie van uitkomsten te kunnen uitvoeren men moet kijken naar de omstandigheden waaronder deze tot stand zijn gekomen. De vraag "Is de markt rechtvaardig?" is niet de juiste vraag. Veeleer moet men kijken naar de vraag "Onder welke omstandigheden en voorwaarden zijn marktuitkomsten rechtvaardig?" Voor het beantwoorden van deze vraag dienen vier aspecten te worden meegenomen: de grenzen die aan de markt zijn opgelegd (ook wel het 'karakter' van de markt), de mate waarin er in basisbehoeften (essentiële goederen en diensten) is voorzien, de moraliteit van de marktparticipanten en de aanwezigheid van een functionerend maatschappelijk middenveld. Voor elk van deze aspecten geldt dat de aard en (optimale) reikwijdte een debat op zich is. In dit proefschrift ligt echter de focus op de eerste van de vier, te weten de marktgrenzen. Dit onderdeel biedt ons een manier om de morele inperking en sturing van de markt te bespreken. En dat opent de weg om een specifiek voorbeeld van marktgrenzen, te weten de internationale arbeidsnormen van IAO te bespreken en analyseren. Hierbij speelt ook de normatieve onderbouwing van marktgrenzen een essentiële rol.

Hoofdstuk 3 draait om het concept menselijke waardigheid en dan met name als basis voor marktgrenzen. De directe aanleiding om dit normatieve concept te behandelen ligt in het feit dat het één van de normatieve fundamenten is van de internationale arbeidsnormen en de *Decent Work Agenda* van de IAO. Er zijn echter ook andere voorbeelden van marktgrenzen aan te wijzen waarbij menselijke waardigheid een sleutelpositie inneemt, zoals in het geval van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM). Het gebruik van het concept menselijke waardigheid is niet zonder problemen zoals blijkt uit de analyse. Het belangrijkste obstakel wordt gevormd door de vraag waar de menselijke waardigheid precies op is gestoeld? Verschillende pogingen om het begrip te duiden door te wijzen op specifiek menselijke eigenschappen (zoals rationaliteit) komen in moeilijkheden, o.a. wanneer er mensen zijn die deze eigenschappen niet hebben. Ook zijn er voorbeelden, zo laat de discussie zien, waarbij de onderbouwing van het concept menselijke waardigheid achterwege wordt gelaten wat weer resulteert in verschillende en soms tegenstrijdige interpretaties, zoals in het internationaal recht. Veelal zijn deze verschillen terug te voeren op de vraag of menselijke waardigheid moet worden gezien in termen van hebben of in termen van zijn. Het antwoord op deze vraag heeft belangrijke implicaties wanneer het concept wordt geoperationaliseerd; moeten we beschermen wat er al is of juist werken aan realisatie?

De wijze waarop de filosoof Avishai Margalit dit concept benadert (gebaseerd op het idee dat ieder mens de mensheid in de ander kan herkennen) wordt in het laatste deel van dit hoofdstuk behandeld. Centraal bij zijn benadering van menselijke waardigheid is het idee dat we ons in eerste aanleg moeten richten op de schendingen van menselijke waardigheid, i.e. door mensen te behandelen alsof zij geen lid van het menselijke gemenebest zouden zijn. Deze aanpak leidt ertoe dat we niet langer kijken naar de vraag wat de basis is van menselijke waardigheid maar dat we ons richten op schendingen van de menselijke waardigheid.

Deze aanpak is tevens terug te vinden in het boek *De Fatsoenlijke Samenleving* waarin Margalit een normatief kader presenteert voor de inrichting van een samenleving en overheid. **Hoofdstuk 4** bevat een uitgebreide behandeling van dit kader waarbij extra aandacht is geschonken aan de implicaties hiervan voor het onderwerp werkgelegenheid. Margalit's denken is gebaseerd op de concepten van vernedering (het schenden van menselijke waardigheid) en fatsoen. De definitie van een fatsoenlijke samenleving is geformuleerd *ex negativo*, het schrijft voor wat er niet moet zijn: een fatsoenlijke samenleving is een samenleving waarvan de instellingen niet vernederen. Deze aanpak is ondermeer ingegeven door de aanname dat het wegnemen van het kwaad voorrang heeft boven het bevorderen van het goede maar ook door het idee dat we onrecht makkelijker kunnen herkennen dan rechtvaardigheid.

Bij het toepassen van het kader op het onderwerp van werkgelegenheid wordt geaccentueerd dat arbeid of werk niet alleen een middel is om aan inkomsten te komen maar ook een bron is van zelfrespect. Dit verschuift de aandacht van een 'baan' naar een 'bezigheid'. In een fatsoenlijke samenleving, zo betoogt Margalit, moeten alle leden worden bijgestaan bij het vinden van ten minste één betekenisvolle bezigheid. Hij voegt hier aan toe dat het niet zo is dat opgelegd werk, hoewel mogelijkerwijs onrechtvaardig, per definitie aanleiding is voor vernedering. Het werk van Margalit geeft ons een voorbeeld van de operationalisering van de begrippen fatsoen en menselijke waardigheid en de implicaties die zij hebben voor economisch (overheids-)beleid en marktgrenzen.

De IAO heeft een lange geschiedenis wanneer het gaat om het beïnvloeden van marktuitkomsten. Men kan zelfs stellen dat dit aan de basis ligt van deze organisatie (opgericht in 1919) hetgeen ondermeer blijkt uit de preambule van de statuten waarin melding wordt gemaakt van de nadelige gevolgen van ongecontroleerde concurrentie tussen landen voor sociale rechtvaardigheid. De arbeidsnormen die de IAO voortbrengt hebben als doel het versterken en beschermen van de positie van werknemers vis-à-vis de werking van de markt. Anders gezegd: de arbeidsnormen vormen een grens aan de werking van de markt.

Hoofdstuk 5 geeft een beknopte geschiedenis van arbeidsnormen weer. Deze geschiedenis laat zien dat de argumenten voor en tegen de invoering van dergelijke normen (en dus marktgrenzen) weinig is veranderd in de afgelopen tweehonderd jaar. De voor- en tegenargumenten zijn ruwweg in te delen in een groep waarbij de morele dimensie de boventoon voert en een groep waarbij praktische (i.e. economische) overwegingen leidend zijn. Over het geheel genomen kan worden gesteld dat de belangrijkste redenen voor het introduceren van arbeidsnormen terug te vinden zijn in normatieve ideeën over hoe de interactie tussen mens (als werknemer) en markt moet plaatsvinden. De rol van arbeidsnormen ligt dan ook in het aanbrengen, dan wel verschuiven van de grenzen die marktactiviteit inperken met het oog op de bescherming van het individu tegen gevolgen van de markt. Uit het opgenomen overzicht van de huidige stand van zaken met betrekking tot naleving van de mondiale arbeidsrechten moet worden geconcludeerd dat er op dit vlak nog veel werk verzet moet worden.

In **Hoofdstuk 6** draait het om de in 1999 gelanceerde *Decent Work Agenda*. De IAO ziet deze agenda als de convergentie van haar activiteiten en aandachtsgebieden, te weten: werkgelegenheid, de rechten van werknemers, sociale bescherming en sociale dialoog. Met het opstellen en uitvaardigen van deze agenda tracht de IAO de normatieve dimensie van werk te demarqueren. De agenda bevat namelijk niet alleen een economische agenda waarin het scheppen van werkgelegenheid een belangrijke rol speelt maar ook evident normatieve ambities.

In de loop der jaren is de agenda voor *decent work* uitgegroeid tot een project waarbij getracht is om de normatieve gedachte (met een beroep op duidelijke normatieve begrippen als menselijke waardigheid en fatsoen) samen te voegen met een "pragmatische" visie over de wereld. Het is aannemelijk dat deze combinatie een direct gevolg is van het tripartiete systeem

zoals dit binnen de IAO is terug te vinden. Gegeven dat er met dit tripartiete systeem wordt gewerkt, moet worden gesteld dat wat er door de jaren op dit vlak is bereikt bewonderenswaardig is. Het is zeer de vraag of de UVRM vandaag de dag tot stand zou zijn gekomen, zeker gezien de economische en diplomatieke belangen die hiermee gemoeid zijn. De ambities van de IAO zijn van een vergelijkbare orde maar of zij in staat zal zijn om deze ambities ook te realiseren valt nog te bezien.

Het is geen goed teken dat het concept van *decent work* in de afgelopen jaren is afgezwakt. Dat dit is gebeurd is o.a. goed terug te zien in de pogingen om de status en voortgang van *decent work* te meten. Het voorstel om naar het evenbeeld van de Human Development Index een Decent Work Index te maken is uiteindelijk gestrand op oppositie die gedeeltelijk voortkwam uit methodologische bezwaren (waarbij het ontbreken van een coherente en breed gedragen definitie een belangrijke rol speelde) maar ook vanuit meer politiek gerelateerde tegenwerpingen zoals de bezwaren tegen fatsoen als een evaluatief concept. Dit laatste punt is tevens een goed voorbeeld van de wijze waarop de IAO worstelt met de invulling van *decent work*. Wijst fatsoen naar het goede dat gestimuleerd moet worden of juist naar een moreel minimum, oftewel een ondergrens? De IAO is er zelf (nog) niet uitgekomen wat de mogelijke effectiviteit van de *Decent Work Agenda* als een morele marktgrens aanzienlijk beperkt. Het hanteren van een *ex negativo* aanpak bij het uitwerken van de agenda had hier uitkomst kunnen bieden.

Het is niet ongebruikelijk dat de markt en de gevolgen die het voorbrengt worden voorgesteld als iets dat ons overkomt en waar wij als mensen geen invloed op hebben. Dit is echter een verkeerde voorstelling van zaken. Moraliteit, het zij in de vorm van arbeidsnormen of in de vorm van mensenrechten, geeft niet alleen aan hoe we zouden willen dat de wereld er uitziet maar is ook van instrumenteel belang in de vorming van de realiteit.